

แนวทางในการพัฒนาขีดความสามารถด้านการควบคุมคุณภาพของสินค้าเกษตรแปรรูป วิสาหกิจชุมชนตำบลคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา

Guideline for Capability Development of Quality Control of Agricultural Products Processing Community Enterprises Tumbon Khlong Khuean Chachoengsao Province

ชุตินา นุตยะสกุล*, นิชชีชญา เกิดช่วย, วัฒนา พิลาจันท์, ฉัตรชัย อิมอารมณ

Chutima Nootayasakul, Nitchichaya Kerdchouay, Wattana Pilajun, Chatchai Imarom

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ จังหวัดฉะเชิงเทรา 24000

Faculty of Management Sciences, Rajabhat Rajanagarindra University, Chachoengsao 24000 Thailand

*Corresponding author E-mail: cnchutima@gmail.com

(Received: November 11 2020; Revised: February 16 2021; Accepted: April 8 2021)

บทคัดย่อ

การศึกษาแนวทางในการพัฒนาขีดความสามารถด้านการควบคุมคุณภาพของสินค้าเกษตรแปรรูปวิสาหกิจชุมชนตำบลคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อสำรวจสภาพปัญหาการดำเนินงานด้านการผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปในปัจจุบัน (2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาขีดความสามารถให้กับกลุ่มผู้ผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปของวิสาหกิจชุมชนตำบลคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักโดยวิธีการเลือกตัวอย่างเจาะจงจากหน่วยงานภาครัฐ ผู้นำชุมชน และสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลคลองเขื่อน

ผลการศึกษาพบว่า สภาพการดำเนินงานด้านการผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปของวิสาหกิจตำบลคลองเขื่อน ส่วนใหญ่ผู้ผลิตอาหารสินค้าเกษตรแปรรูปมีลักษณะไม่เข้าช่วยโรงงาน ดำเนินการผลิตอาหารให้มีความใส่ใจในเรื่องการคัดสรร และความสะดวกในการผลิตสินค้า แต่ยังขาดการความรู้ความเข้าใจ ขาดแรงจูงใจ และงบประมาณในการพัฒนาไปสู่หลักเกณฑ์มาตรฐานการผลิตขั้นต้น ได้มีเตรียมความพร้อมในการพัฒนาขีดความสามารถโดยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการตามหลักเกณฑ์มาตรฐานการผลิตขั้นต้น ก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรมพัฒนาความรู้ของผู้ผลิตอาหาร คณะนักหลังเข้ารับการอบรมสูงกว่าก่อนเข้ารับการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แนวทางการพัฒนาขีดความสามารถให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลคลองเขื่อน โดยการจัดกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การศึกษาดูงานหน่วยงานต้นแบบ การจัดทำคู่มือชุดความรู้ การให้คำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญในด้านปรับปรุงการออกแบบอาคารการผลิตให้สอดคล้องตามหลักเกณฑ์มาตรฐานการผลิตขั้นต้น

คำสำคัญ : การพัฒนาขีดความสามารถ, การควบคุมคุณภาพ, สินค้าเกษตรแปรรูป, วิสาหกิจชุมชน

Abstract

A study of guidelines for capacity development regarding quality control of processed agricultural products of Khlong Khuean community enterprise in Chachoengsao province aimed (1) to survey the current operating condition of agricultural product processing (2) to study the guidelines for capacity development of manufacturers who produce processed agricultural products for Khlong Khuean community enterprise in Chachoengsao province, and. This research is a qualitative research which collected data based on in-depth interviews. They were selected from government sectors, community leaders, and members of Khlong Khuean community enterprise by employing purposive sampling.

The results revealed the operating condition of manufacturing processed agricultural products of Khlong Khuean community enterprise that the qualifications of most manufacturers were not considered as factory. They manufactured food attentively especially with the process of selection and cleanliness when manufacturing; however, they lacked understanding, motivation, and budget in order to develop their group in accordance with the primary good manufacturing practice. As a result, the food manufacturers were prepared and developed in terms of their capacity by attending a primary GMP workshop. After participating in the workshop aiming to develop the knowledge of the food manufacturers, it was found that they scored higher than before attending the workshop. Moreover, the guidelines for developing Khlong Khuean community enterprise's capacity were created by organizing activities that promote participatory learning, arranging field trips to study from model organizations, providing handbooks, and having an expert in building design and improvement to provide counsel concerning designing a manufacturing plant that is in accordance with the principles of primary GMP

Keywords : Capability Development, Quality Control, Agricultural Products Processing, Community Enterprises

บทนำ

ในสภาวะการณ์ที่ภาคการเกษตรกรรมของไทยเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของเกษตรกร ปัญหาด้านผลผลิตทางการเกษตร ปัญหาจากภัยธรรมชาติ ปัญหาเศรษฐกิจ รวมทั้งผลผลิตมีจำนวนมากเกินความต้องการของผู้บริโภค ส่งผลให้ราคาสินค้าเกษตรตกต่ำลง การผลิตเป็นอาหารแปรรูปเบื้องต้นพร้อมจำหน่าย เช่น อาหารพื้นบ้าน อาหารพื้นเมือง และสินค้าอาหารหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรจึงเป็นกระบวนการหนึ่งที่จะช่วยยืดอายุการเก็บรักษา สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตร ผลิตเพื่อจำหน่ายอย่างแพร่หลาย ประกอบกับผู้บริโภคนิยมเลือกซื้อเพื่อรับประทาน หรือเป็นของฝาก จึงส่งผลให้เกิดการขยายปริมาณการผลิตมากขึ้นเพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการและอาจนำไปสู่ปัญหาของมาตรฐานการผลิตที่ดีของผลิตภัณฑ์อาหารได้ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2560)

ภาครัฐให้ความสำคัญเรื่อง การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน ในการเสริมสร้างและพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคการผลิตและบริการในการยกระดับการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารเข้าสู่ระบบมาตรฐานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ที่ได้เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค ทั้งด้านคุณภาพมาตรฐาน และความปลอดภัยการส่งเสริมองค์ความรู้ด้านคุณภาพการผลิตในผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปตามหลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในการผลิตอาหารขั้นต้นเพื่อใช้กับอาหารแปรรูปที่บรรจุในภาชนะพร้อมจำหน่าย ที่ไม่เข้าข่ายเป็นโรงงานและผลิตภัณฑ์ยังไม่มีเลขสารบบอาหาร ได้แก่ กลุ่มอาหารพร้อมปรุงและอาหารสำเร็จรูปพร้อมบริโภคทันที ผู้ประกอบการจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานการผลิตขั้นต้นหรือ Primary GMP ในการผลิตอาหาร สถานที่ผลิตอาหาร และประเภทของอาหารแปรรูปที่เข้าข่ายต้องปฏิบัติตามมาตรฐานการผลิตขั้นต้น ขั้นตอนต่าง ๆ ในการขอรับเลขสารบบอาหาร (เลข อย.) ซึ่งประโยชน์ที่จะได้รับคือ อาหารที่ผลิตสามารถสร้างความมั่นใจในคุณภาพ มาตรฐาน และความปลอดภัย เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคและสอดคล้องกับกฎหมายไทย เพื่อส่งเสริมการค้าและเปิดตลาดจำหน่ายทั้งภายในและภายนอกประเทศ (กระทรวงสาธารณสุข, 2556)

จังหวัดฉะเชิงเทรา มีจำนวนวิสาหกิจชุมชนที่จะจดทะเบียนแล้วจำนวนทั้งสิ้น 357 วิสาหกิจชุมชน จำแนกกิจกรรมได้เป็น 17 ประเภทการผลิต และ 5 บริการ โดยมีการจัดขึ้นวิสาหกิจชุมชนเป็นสามระดับ เพื่อทราบศักยภาพของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน และการจัดทำแผนพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของจังหวัด และนอกจากนี้ จังหวัดฉะเชิงเทรา มีประชากรส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 70 มีอาชีพทางด้านเกษตรกรรม แต่การประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก จึงทำให้บางครั้งมีปัญหาภัยธรรมชาติก็เป็นส่วน

ผันแปรให้ราคาผลผลิตตกต่ำ หรือบางปีภูมิอากาศมีความแปรปรวนทำให้ผลผลิตไม่เกิดขึ้นตามที่เกษตรกรคาดหวังไว้ก็เป็นปัญหาแก่เกษตรกรได้ นอกจากนี้ ในส่วนของสินค้าเกษตรอุตสาหกรรมยังมีปัญหาด้านมาตรฐานสินค้า ซึ่งต้องดำเนินการให้มีระบบมาตรฐานสากลเป็นที่ยอมรับและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนยังขาดองค์ความรู้ในการพัฒนาด้านการค้าเกษตร ให้มีความเป็นมาตรฐานที่จะนำไปสู่ตลาดในระดับสากลได้ (สำนักงานเกษตรจังหวัดฉะเชิงเทรา, 2554)

วิสาหกิจชุมชนตำบลคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา ประกอบด้วย วิสาหกิจภายในชุมชนที่มีผลิตภัณฑ์ภายใต้การบริหารจัดการของกลุ่ม ประกอบด้วย 3 กลุ่มหลัก คือ 1. สินค้าทางการเกษตร อาทิ ข้าว มะม่วง มะพร้าว 2. กลุ่มสินค้าเกษตรแปรรูป เช่น กาละแม กระยาสารท มะม่วงแปรรูป กล้วยกรอบ น้ำมันมะพร้าว สก๊ตเย็น น้ำพริก เป็นต้น 3. กลุ่มสินค้าอื่น ๆ เช่น กระเป๋าคาดอกไม้จันทน์ จากการลงพื้นที่สำรวจของคณะผู้วิจัย พบว่า กลุ่มวิสาหกิจสินค้าเกษตรแปรรูปต้องที่จะการพัฒนาคุณภาพการผลิตเพื่อให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานอาหารในการขออนุญาตเพื่อรับเลขสารบบอาหาร (เลข อย.) เพื่อยกระดับคุณภาพของผลิตภัณฑ์ แต่ยังขาดความรู้ความเข้าใจและแนวทางในการพัฒนา คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางในการพัฒนาขีดความสามารถด้านการควบคุมคุณภาพของสินค้าเกษตรแปรรูปวิสาหกิจชุมชนตำบลคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสำรวจสภาพปัญหาการดำเนินงานด้านการผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปในปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาขีดความสามารถให้กับกลุ่มผู้ผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปของวิสาหกิจชุมชนตำบลคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพที่ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกันของคณะผู้วิจัย และสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลคลองเขื่อน โดยใช้การบันทึกการร่วมกิจกรรม และการบันทึกเทปการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ใช้ในการศึกษาตามแนวทางเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth interview) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้วิจัยทำการโดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ ได้แก่ ประธานวิสาหกิจชุมชนตำบลคลองเขื่อนที่ผลิตสินค้าเกษตรแปรรูป จำนวน 3 คน เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมสินค้าเกษตรแปรรูป จำนวน 1 คน นักวิชาการเกษตรตำบลคลองเขื่อน จำนวน 1 คน ผู้นำชุมชนตำบลคลองเขื่อน จำนวน 2 คน และสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลคลองเขื่อน จำนวน 3 คน รวมกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งสิ้นจำนวน 10 คน

2. ผู้เข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ ผู้นำหรือตัวแทนสมาชิกที่ผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปจำนวนในวิสาหกิจชุมชนตำบลคลองเขื่อน จำนวน 13 คน

3. ผู้ให้ข้อมูลในการสนทนากลุ่ม คือ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขจังหวัด จำนวน 1 คน ผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์การออกแบบอาคารจำนวน 1 คน ตัวแทนผู้นำและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำนวน 4 คน รวมผู้ให้ข้อมูลในการสนทนากลุ่มทั้งสิ้น 6 คน

เครื่องมือและข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือและข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย ศึกษาทบทวนเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสนทนากลุ่ม (Focus Group) แบบบันทึกการเก็บข้อมูล แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบทดสอบวัดความรู้ก่อนและหลังการประชุมเชิงปฏิบัติการ แบบสอบถามประเมินผลการถ่ายทอดหลักเกณฑ์วิธีที่ดีในการผลิต การวัดระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมความเป็นไปได้ การนำไปใช้ และประโยชน์โดยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) โดยคณะผู้วิจัยนำเครื่องมือทั้งสองชนิดไปหาความเชื่อมั่นวิเคราะห์หาค่าระดับความยากง่ายและอำนาจจำแนก สำหรับแบบประเมินผู้วิจัยนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมของข้อคำถามและปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องตามที่ได้รับคำแนะนำและจัดทำเป็นแบบประเมินฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้รวบรวมข้อมูลต่อไป

การรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

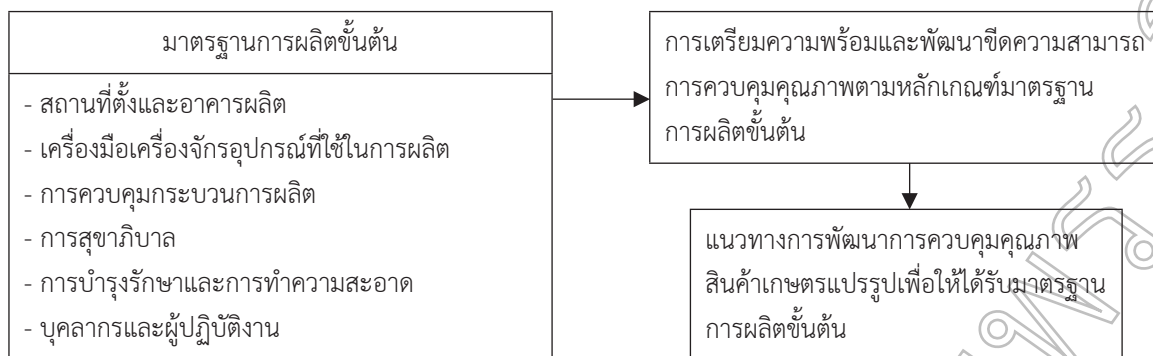
ขั้นตอนที่ 1 สรุปรวสภาพปัญหาการดำเนินงานด้านการผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปในปัจจุบัน เก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจากผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 10 คน หรือจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัวและนำข้อมูลวิเคราะห์สภาพปัญหาการดำเนินงานในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 เตรียมความพร้อมและพัฒนาขีดความสามารถในควบคุมคุณภาพสินค้าเกษตรแปรรูป คณะผู้วิจัยจัดให้มีการอบรมประชุมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้ในเรื่องมาตรฐานการผลิตขั้นต้น Primary ให้กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปวิสาหกิจชุมชนตำบลคลองเขื่อน โดยใช้หลักสูตรการฝึกอบรมตามที่สำนักงานสาธารณสุขกำหนดรวมทั้งเชิญเจ้าหน้าที่สาธารณสุขร่วมเป็นวิทยากรในการอบรม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยแบบทดสอบก่อนและหลังการอบรม และแบบสอบถามประเมินผลการถ่ายทอดหลักเกณฑ์วิธีที่ดีในการผลิต และคณะผู้วิจัยทำการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยการตรวจสอบแบบสามเส้า (Methodological Triangulation) โดยตรวจสอบข้อมูลดังนี้ 1. ตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลที่ต่างกัน จากผลจากการสัมภาษณ์และจากการสังเกตมาเปรียบเทียบเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลว่าจะแตกต่างกันหรือไม่ 2. การตรวจสอบข้อมูลโดยการเก็บข้อมูลในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก 2 ครั้งในช่วงเวลาที่ห่างกัน 2 สัปดาห์หรือหนึ่งเดือน แล้วนำมาเปรียบเทียบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ว่ามีความสอดคล้องหรือขัดแย้งกัน 3. การตรวจสอบโดยวิธีการรวบรวมข้อมูลเดียวกันในสถานที่ต่างกัน เช่น การสัมภาษณ์เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการผลิตสินค้าตามหลักเกณฑ์วิธีที่ดีในการผลิตขั้นต้นในปัจจุบัน วิสาหกิจชุมชนตำบลคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา แล้วนำมาพิจารณาความสอดคล้องหรือขัดแย้งกัน

ขั้นตอนที่ 3 เสนอแนวทางการพัฒนาการควบคุมคุณภาพสินค้าเกษตรแปรรูปเพื่อให้ได้รับมาตรฐานการรับรองอาหาร คณะผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการปฏิบัติตามแผนมาร่วมวิเคราะห์สรุปใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) สนทนากลุ่มร่วมกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจังหวัด ผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์การออกแบบอาคาร ผู้นำและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 6 คน เพื่อหาข้อสรุปและวางแผนการดำเนินงาน

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผลการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้นำผลที่ได้จากการดำเนินการวิจัยในเชิงเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อสำรวจสภาพปัญหาการดำเนินงานด้านการผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปในปัจจุบันคณะผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) โดยวิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง ประเด็นในการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินการผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปในปัจจุบัน ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักพบว่า การผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปในกลุ่มชุมชนวิสาหกิจตำบลคลองเขื่อนเป็นการนำผลผลิตจากสินค้าเกษตรที่ผลิตขึ้นในพื้นที่นำมาใช้แปรรูปสินค้าเพื่อสร้างรายได้และเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าเกษตร ในการดำเนินการผลิตอาหาร ให้ความใส่ใจในเรื่องการคัดสรรการผลิตสินค้าแปรรูปที่มีคุณภาพ การดำเนินการผลิตใช้แรงงานประมาณ 3-5 คน โดยจะใช้เวลาวางในการทำมาผลิตสินค้าแปรรูปและจัดจำหน่ายไปหลากหลายช่องทาง อีกทั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคลองเขื่อนมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ พัฒนาช่องทางการตลาดอย่างต่อเนื่อง ผ่านการฝึกอบรมจากหน่วยงานภาครัฐ เข้ามาช่วยสนับสนุนข้อมูลและงบประมาณบางส่วนให้กับท้องถิ่นแต่ขาดเรื่องการพัฒนามาตรฐานต่าง ๆ เช่น อย. ซึ่งปัจจุบันยังไม่มีผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตรแปรรูปชนิดใดที่ได้รับมาตรฐานดังกล่าว

ส่วนที่ 2 การดำเนินการผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปตามหลักเกณฑ์มาตรฐานการผลิตขั้นต้น

1. ด้านสถานที่ตั้งและอาคารการผลิต

ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักพบว่า “สถานที่บริเวณอาคารและพื้นที่นอกประสงค์ของชุมชนคลองเขื่อน เอาไว้ใช้ประกอบทำกิจกรรมต่าง ๆ ของตำบลคลองเขื่อน มาใช้จัดฝึกอบรมจัดประชุม เราก็ใช้ตัวอาคารนอกประสงค์ แล้วก็มีโรงสีข้าวเกษตรอินทรีย์ พื้นที่บางส่วนก็เป็นผลิตสินค้าแปรรูป สถานที่ผลิตบางครั้งใช้พื้นที่บริเวณตัวบ้านเพื่อความสะดวกเรื่องเวลาที่มาผลิตและในการเดินทางมารวมตัวกัน และกำลังรองงบประมาณจากภาครัฐ มาพัฒนา

เรื่องอาคารสถานที่การผลิต เพราะเราเองก็อยากพัฒนาสินค้าให้มี อย. และมีมาตรฐาน”

2. ด้านเครื่องมือเครื่องจักรและอุปกรณ์ในการผลิต ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักพบว่า “เครื่องมือที่ใช้ผลิตก็หาเครื่องมือเครื่องไม้ที่ใช้ที่บ้านมีอยู่แล้วนำมาใช้ในการผลิตด้วย โต๊ะที่ใช้วางภาชนะที่ผลิตเป็นโต๊ะไม้”

3. ด้านการควบคุมกระบวนการผลิต ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักพบว่า “ผลิตอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ไม่ได้แยกออกเป็นสัดส่วน พอถึงเวลาจะเริ่มทำตามขั้นตอนเรื่อย ๆ จนถึงใส่ลงบรรจุภัณฑ์ มีการแบ่ง แยก วัตถุดิบต่าง ๆ เอาไว้ และคัดเลือกสินค้าที่ดีมีคุณภาพ”

4. ด้านการสุขาภิบาล ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักพบว่า “ในพื้นที่ตำบลในคลองเขื่อน บางหมู่บ้านก็มีน้ำประปา แต่บางหมู่บ้านก็ยังไม่มีการประปาใช้ ต้องอาศัยน้ำทางแหล่งธรรมชาติหรือตามคลองชลประทาน แต่ปีนี้แล้งมาก ฝนยังไม่ตกทำให้น้ำไม่เพียงพอต่อการเกษตรหรือนำมาใช้บริโภค ต้องอาศัยซื้อน้ำจากเอกชนมาใช้ในการอุปโภคและใช้ในการผลิตสินค้าเกษตรแปรรูป”

5. ด้านการบำรุงรักษาและการทำความสะอาด ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักพบว่า “การรักษาความสะอาดเครื่องมือเครื่องไม้ใช้ ต้องมีความสะอาดทันทีเมื่อทำเรียบร้อยแล้ว ดูแลกันตลอด เพราะผลิตอาหารต้องให้ความสำคัญเรื่องความสะอาดเป็นอย่างแรก”

6. ด้านบุคลากรและสุขลักษณะผู้ปฏิบัติงาน ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักพบว่า “ขณะที่ทำขนมก็จะใส่หมวกคลุมผมถุงมือ ไม่สวมแหวนที่นิ้วเวลาทำขนม แต่เดิมไม่ได้ใส่อะไรป้องกันแต่ได้รับการฝึกอบรมทำให้เข้าใจว่าทำแบบเดิมขนมอาจจะปนเปื้อนไม่สะอาดต่อผู้บริโภค เราก็ปรับปรุงแก้ไข และเห็นว่ามิประโยชน์ต่อผู้บริโภคและสินค้าเราเองและทำให้สินค้าสะอาดมีมาตรฐานเหมือนกับผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่ทำกัน”

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปเกี่ยวกับหลักเกณฑ์วิธีที่ดีในการผลิตขั้นต้น ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักพบว่า คือ ปัญหาเรื่อง

ความรู้ความเข้าใจในหลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในการผลิตขั้นต้น เพื่อขอรับเลขสารบบ (อย.) ที่ถูกต้องและเหมาะสมกับประเภทสินค้าที่ผลิต เพราะสืบสนข้อมูลในเกณฑ์มาตรฐานต่าง ๆ รวมทั้งในกระบวนการขั้นตอนในการดำเนินการ ผู้ผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปขาดแรงจูงใจในการดำเนินงานในการเปลี่ยนแปลงตามหลักเกณฑ์ตามมาตรฐานการผลิตขั้นต้น และขาดงบประมาณจากรัฐมาสนับสนุน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาขีดความสามารถให้กับกลุ่มผู้ผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปของวิสาหกิจชุมชนตำบลคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยการเตรียมความพร้อมและเสนอแนวทางการพัฒนาขีดความสามารถให้กับกลุ่มผู้ผลิตสินค้าเกษตรแปรรูป กระบวนการเตรียมความพร้อมเพื่อพัฒนา

ขีดความสามารถในการควบคุมคุณภาพสินค้าเกษตรแปรรูปมีดังนี้

1. โปรแกรมพัฒนาความรู้มาตรฐานการผลิตขั้นต้น Primary GMP ทั้ง 6 ด้าน และความรู้เกี่ยวกับการขอใบอนุญาตเพื่อรับเลขสารบบอาหาร (เลข อย.) ด้วยการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับเกษตรกรผู้ผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปในพื้นที่ตำบลคลองเขื่อน อำเภอกองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 13 คน ผลการเตรียมความพร้อมผู้เข้าร่วมอบรมทำแบบทดสอบวัดความรู้ก่อนและหลังการร่วมโปรแกรมพัฒนาความพร้อม พบว่า เมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนก่อนและหลังเข้ารับการอบรม พบว่า คะแนนหลังเข้ารับการอบรมของผู้เข้ารับการอบรมสูงกว่าก่อนเข้ารับการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบการวัดผลความรู้ที่เกี่ยวข้องกับหลักเกณฑ์ Primary GMP ของผู้เข้ารับการอบรมก่อนและหลังการอบรม

รายการ	จำนวน	คะแนนเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	P-value
ความรู้ก่อนการอบรม	13	17.83	1.51	8.40
ความรู้หลังการอบรม	13	22.67	3.24	

* P-value < .001

2. ผลของแบบสอบถามการถ่ายทอดความรู้เรื่องหลักเกณฑ์มาตรฐานการผลิตขั้นต้น ให้กับเกษตรกรผู้ผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคลองเขื่อน เป็นการประเมินเกี่ยวกับความเหมาะสม ความเป็นไป การนำไปใช้ประโยชน์ พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ผู้เข้าอบรมส่วนใหญ่มีอายุส่วนใหญ่ 41-50 ปี จำนวน 5 คน รองลงมาคือ ช่วงอายุ 51-60 ปี จำนวน 3 คน อายุ 31-40 ปี และ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 2 คน และอายุ 21-30 ปี จำนวน 1 คน ผู้เข้ารับการอบรมส่วนใหญ่

มีระยะเวลาในการดำเนินธุรกิจ 4-5 ปี จำนวน 5 คน และมีระยะเวลาดำเนินธุรกิจตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป จำนวน 8 คน

ผลของแบบสอบถามการถ่ายทอดความรู้เรื่องหลักเกณฑ์มาตรฐานการผลิตขั้นต้น ให้กับเกษตรกรผู้ผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคลองเขื่อน พบว่า ผู้เข้าอบรมมีระดับความคิดเห็นการถ่ายทอดความรู้เรื่องหลักเกณฑ์มาตรฐานการผลิตขั้นต้น ในด้านความเหมาะสม ด้านความเป็นไปได้ ด้านการนำไปใช้ และด้านประโยชน์อยู่ในระดับมาก ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการประเมินการถ่ายทอดหลักเกณฑ์มาตรฐานการผลิตขั้นต้น

ข้อความ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ด้านความเหมาะสม	4.43	0.78	มาก
2. ด้านความเป็นไปได้	4.23	0.43	มาก
3. ด้านการนำไปใช้	3.63	0.75	มาก
4. ด้านประโยชน์	4.09	0.79	มาก

ภาพที่ 1 ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ให้กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตสินค้าเกษตรแปรรูป

ภาพที่ 2 ลงพื้นที่ตรวจสอบสถานที่ตั้งและอาคารของกลุ่มผู้ผลิตอาหารสินค้าเกษตรแปรรูป

สรุปผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก คณะผู้วิจัยพบว่า สภาพการดำเนินงานด้านการผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปของวิสาหกิจชุมชนคลองเขื่อนเป็นการนำผลผลิตจากสินค้าเกษตรที่ผลิตขึ้นในพื้นที่นำมาใช้แปรรูปสินค้า เพื่อสร้างรายได้และเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าเกษตร การดำเนินการผลิตใช้แรงงานประมาณ 3-5 คน โดยจะใช้เวลาดำเนินการในการทำมาผลิตสินค้าแปรรูปและจัดจำหน่ายไปหลากหลายช่องทาง ในการดำเนินการผลิตอาหารให้มีความใส่ใจในเรื่องการคัดสรรการผลิตสินค้าแปรรูปที่มีคุณภาพ และได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐอย่างต่อเนื่องในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ แต่ยังขาดความรู้ความเข้าใจหลักเกณฑ์การพัฒนาการควบคุมคุณภาพของผลิตภัณฑ์อาหาร ในการขอเลขสารบบ หรือ อย.

ในการดำเนินการผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปของวิสาหกิจชุมชนตำบลคลองเขื่อนตามหลักเกณฑ์มาตรฐานการผลิตขั้นต้น มีการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์มาตรฐานการผลิตขั้นต้น 6 ด้าน ดังนี้

1. ด้านสถานที่ตั้งและอาคารผลิต พบว่า ผู้ผลิตสินค้าได้ดำเนินการผลิตภายในบริเวณที่พักอาศัยหรือใช้พื้นที่ของวิสาหกิจชุมชนคลองเขื่อนเป็นสถานที่ผลิต เนื่องจากการเดินทางสะดวก ส่วนใหญ่มีความต้องการจะปรับปรุงอาคารการผลิตที่ไม่ได้มาตรฐาน แต่ขาดงบประมาณมาช่วยสนับสนุน

2. ด้านเครื่องมือเครื่องจักรอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิต พบว่า กลุ่มวิสาหกิจผู้ผลิตสินค้าแปรรูปยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตเนื่องจากและการจัดวางนำอุปกรณ์การผลิตที่ใช้ในครัวเรือนของตนเองนำมาใช้ร่วมกับการผลิต ขาดแคลนเครื่องจักรและอุปกรณ์ที่เหมาะสมในการผลิต

3. ด้านการควบคุมกระบวนการผลิต พบว่า กลุ่มวิสาหกิจผู้ผลิตสินค้าแปรรูปกลุ่มวิสาหกิจผู้ผลิตสินค้าแปรรูปให้ความสำคัญกับการคัดเลือกวัตถุดิบและส่วนผสมที่สะอาด มีคุณภาพ เกี่ยวกับการควบคุมกระบวนการผลิตในการดำเนินงาน แต่ขนย้ายวัตถุดิบและบรรจุภัณฑ์ยังอยู่พื้นที่บริเวณเดียวกันไม่ได้แยกพื้นที่ออกเป็นสัดส่วนอย่างชัดเจน

4. ด้านการสุขาภิบาล กลุ่มวิสาหกิจผู้ผลิตสินค้าแปรรูปในพื้นที่ตำบลคลองเขื่อนประสบปัญหาภาวะภัยแล้ง และพื้นที่บางส่วนไม่มีน้ำประปาเพื่อนำมาอุปโภคบริโภค เกษตรกรผู้ผลิตต้องซื้อน้ำมาจากเอกชน เพื่อนำมาใช้ในการผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปและบริโภคภายในครัวเรือน ทำให้มีต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น และพื้นที่การผลิตยังไม่สามารถแยกออกจากตัวอาคารบ้านเรือนที่พักอาศัย

5. ด้านการบำรุงรักษาและการทำความสะอาด กลุ่มวิสาหกิจผู้ผลิตสินค้าแปรรูปให้ความสำคัญและมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบำรุงรักษาและการทำความสะอาด อุปกรณ์เครื่องมือ

ต่าง ๆ อยู่เสมอ อีกทั้งสามารถปฏิบัติตามหลักเกณฑ์เรื่องความสะอาดและสุขลักษณะของในขณะผลิตสินค้า เพราะได้รับถ่ายทอดพัฒนาองค์ความรู้จากแหล่งข้อมูลที่มาฝึกอบรมให้กับชุมชน

6. ด้านบุคลากรและผู้ปฏิบัติงาน กลุ่มวิสาหกิจผู้ผลิตสินค้าแปรรูปมีความรู้ความเข้าใจการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และให้ความสำคัญกับเรื่องความสะอาดและสุขลักษณะของผู้ผลิตสินค้า เพราะได้รับถ่ายทอดพัฒนาองค์ความรู้จากแหล่งข้อมูลที่มาฝึกอบรมให้กับชุมชน

ปัญหาในการดำเนินการผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปเกี่ยวกับมาตรฐานการผลิตขั้นต้น คือ ปัญหาเรื่องความรู้ความเข้าใจในหลักมาตรฐานการผลิตขั้นต้น เพื่อขอรับเลขสารบบ (อย.) ที่ถูกต้องและเหมาะสมกับประเภทสินค้าที่ผลิต เพราะสืบสนข้อมูลในเกณฑ์มาตรฐานต่าง ๆ รวมทั้งในกระบวนการขั้นตอนในการดำเนินการ แม้ว่าสมาชิกบางส่วนเคยได้รับการอบรมความรู้มาบ้างแล้ว ปัญหาผู้ผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปขาดแรงจูงใจในการดำเนินงานในการเปลี่ยนแปลงตามหลักเกณฑ์ตามมาตรฐานการผลิตขั้นต้น และขาดงบประมาณในการปรับปรุงให้ถูกต้อง และต้องการให้หน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาขีดความสามารถให้กับกลุ่มผู้ผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปของวิสาหกิจชุมชนตำบลคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา เสนอแนวทางการพัฒนาการควบคุมคุณภาพสินค้าเกษตรแปรรูปเพื่อให้ได้รับมาตรฐานการรับรองอาหาร คณะผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการปฏิบัติตามแผนมาร่วมวิเคราะห์สรุป โดยใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) สนทนากลุ่มร่วมกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจังหวัด ผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ ผู้นำและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 6 คน เพื่อหาข้อสรุปและวางแผนการดำเนินงาน

ได้เสนอแนวทางในการการพัฒนาขีดความสามารถให้กับกลุ่มผู้ผลิตสินค้าเกษตรแปรรูป ดังนี้

1. จัดทำคู่มือการขอสถานที่ผลิตอาหารเพื่อขอเลขสารบบ (อย.) ให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตสินค้าเกษตรแปรรูป โดยรวบรวมข้อมูลหลักมาตรฐานการผลิตขั้นต้น กระบวนการ และขั้นตอนในการนำยื่นขอรับรองสถานที่ผลิตอาหาร โดยถ่ายทอดความรู้ในลักษณะของชุดความรู้ และสื่อออนไลน์ต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับการศึกษาเรียนรู้

2. ศึกษาข้อมูลและประเมินสภาพแวดล้อมในกระบวนการผลิตตามหลักเกณฑ์มาตรฐานการผลิตขั้นต้น (Primary GMP) เพื่อจะได้นำองค์ความรู้ที่ได้รับมาปรับปรุงให้สอดคล้องกับมาตรฐานการผลิตขั้นต้นทั้ง 6 ด้าน

3. สร้างโปรแกรมการพัฒนาผู้ผลิตอาหารและเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดรูปแบบกิจกรรมพัฒนาองค์ความรู้ในการเพิ่มขีดความสามารถที่การออกแบบการจัดการกิจกรรมเรียนรู้ที่ส่งเสริม

ให้เกษตรกรชุมชนสามารถมีส่วนร่วมกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สร้างแรงจูงใจ และกระตุ้นให้มีความต้องการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อให้ได้มาตรฐานการผลิต

4. การศึกษาดูงานในกลุ่มวิสาหกิจต้นแบบที่ประสบความสำเร็จที่ผ่านหลักเกณฑ์การประเมินสถานที่ผลิตอาหารมาตรฐานการผลิตขั้นต้นจนได้รับเลขสารบบ (อย.)

5. ผู้ให้คำปรึกษาโดยเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านปรับปรุงการออกแบบอาคารการผลิตให้สอดคล้องตามหลักเกณฑ์มาตรฐานการผลิตขั้นต้น และผู้ที่มีประสบการณ์ในการที่สามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับกลุ่มวิสาหกิจ

อภิปรายผลการวิจัย

1. เพื่อสำรวจสภาพปัญหาของดำเนินงานด้านการผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปในปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนสินค้าเกษตรแปรรูปส่วนใหญ่ผู้ผลิตอาหารที่มีลักษณะไม่เข้าข่ายโรงงาน ยังไม่มีสินค้าเกษตรแปรรูปชนิดใดที่ได้รับเครื่องหมาย อย. จึงมีตระหนักถึงความสำคัญและความสนใจในเกณฑ์มาตรฐานการผลิตขั้นต้น ทั้งนี้ขั้นตอนการขออนุญาตสถานที่ผลิตอาหาร คือ ขั้นตอนที่สำคัญและควรให้ความสนใจมากที่สุด ปัญหาเรื่องความรู้ความเข้าใจในหลักมาตรฐานการผลิตขั้นต้น เพื่อขอรับเลขสารบบ (อย.) ที่ถูกต้องและเหมาะสมกับประเภทสินค้าที่ผลิต เพราะสืบสนข้อมูลในเกณฑ์มาตรฐานต่าง ๆ รวมทั้งในกระบวนการขั้นตอนในการดำเนินการ แม้ว่าสมาชิกบางส่วนเคยได้รับการอบรมความรู้มาบ้างแล้ว ปัญหาผู้ผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปขาดแรงจูงใจในการดำเนินงานในการเปลี่ยนแปลงตามหลักเกณฑ์ตามมาตรฐานการผลิตขั้นต้นและขาดงบประมาณ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ญัฐธิดา มณีเรือง (2562) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาสื่อปฏิสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมความเข้าใจการรับรองมาตรฐาน Primary GMP สำหรับผู้ประกอบการ พบว่า จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นกลุ่มผู้ประกอบการที่ยังไม่ได้รับรองมาตรฐาน Primary GMP และผู้เชี่ยวชาญ นั้นพบว่า ผู้ประกอบการยังขาดความเข้าใจและเกิดความสับสนในเรื่องของการเตรียมสถานที่ผลิตเป็นหลัก และยังไม่ค่อยเข้าใจในภาพรวมในเรื่องของการยื่นขอการรับรอง ส่วนผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นว่า ขั้นตอนการขออนุญาตสถานที่ผลิตคือขั้นตอนที่สำคัญและผู้ประกอบการควรให้ความสนใจมากที่สุด เนื่องจากผู้ประกอบการจะต้องเตรียมความพร้อมของสถานที่ผลิตให้มีมาตรฐานครบทั้ง 6 ด้าน ให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ Primary GMP ก่อนจึงจะทำการอนุญาตสถานที่ผลิตได้ เมื่อผ่านแล้วจึงจะให้การยื่นขออนุญาตผลิตถัดต่อไป

ในการดำเนินการผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปของวิสาหกิจชุมชนตำบลคลองเขื่อนตามหลักเกณฑ์มาตรฐานการผลิตขั้นต้น

มีการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์มาตรฐานการผลิตขั้นต้น 6 ด้าน ในด้านสถานที่ตั้งและอาคารผลิต พบว่า วิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตสินค้าแปรรูปส่วนใหญ่มีความต้องการจะปรับปรุงอาคารการผลิตที่ไม่ได้มาตรฐาน แต่ขาดงบประมาณที่จะมาปรับปรุงและต้องการให้ภาครัฐมาช่วยสนับสนุน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ญัฐพันธ์ ปัญญาโรจน์ และคณะ (2562) ศึกษาการพัฒนาแนวทางในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนเข้าสู่มาตรฐานการผลิตขั้นต้น กรณีศึกษา วิสาหกิจชุมชนน่านมอเล่ พบว่า การบริหารทางการเงินเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการดำเนินงานมากที่สุด รองลงมาคือ การบริหารการผลิต การบริหารทางการตลาด โครงสร้างการบริหารจัดการองค์การ และการบริหารทางการสนับสนุนส่งเสริมของภาครัฐ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญสู่ความสำเร็จในการดำเนินงานธุรกิจ สำหรับผลการประเมินสภาพแวดล้อมในกระบวนการผลิตตามหลักเกณฑ์ Primary GMP และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ วรณช กุอุทา และคณะ (2561) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพการจัดการวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง พบว่า การพัฒนาองค์ความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพการจัดการวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยเรียงความสำคัญดังนี้ ด้านการตลาด ด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ด้านการวางแผน ด้านการผลิต แปรรูป ด้านการจัดการองค์การ ด้านเงินทุน

ในด้านเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิต ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักพบว่า วิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตสินค้าแปรรูปบางส่วนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตและด้านการควบคุมการผลิตที่ยังอยู่ในพื้นที่บริเวณเดียวกันไม่ได้แยกพื้นที่ออกเป็นสัดส่วนอย่างชัดเจน ทั้งนี้ การดำเนินการพัฒนาปรับปรุงในส่วนนี้หากได้รับการพัฒนาเรื่ององค์ความรู้เกี่ยวกับหลักเกณฑ์มาตรฐานขั้นต้นแล้วก็จะสามารถนำไปพัฒนาปรับปรุงให้ผ่านตามเกณฑ์ได้โดยไม่ต้องอาศัยหากสอดคล้องกับการศึกษาของ สมเกียรติ กอบัวแก้ว (2557) ศึกษาเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน ด้านการผลิตตามหลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในการผลิตของกลุ่มผู้ผลิตสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในเขตจังหวัดสมุทรสงคราม ประเภทอาหารและเครื่องดื่ม ที่มีการผลิตตามหลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในการผลิตทำการศึกษา 6 ด้าน พบว่า ด้านสถานที่ตั้งและอาคารการผลิต เครื่องมือเครื่องจักรและอุปกรณ์การควบคุมกระบวนการผลิตมีระดับการดำเนินงานในระดับปานกลาง

ในด้านสุขาภิบาล ด้านการบำรุงรักษาและการทำความสะอาด และด้านบุคลากรและสุขลักษณะผู้ปฏิบัติงาน ผู้ให้ข้อมูลหลักมีการดำเนินงานที่สอดคล้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์มาตรฐานการผลิตขั้นต้น สาเหตุอาจเกิดจากการได้รับการฝึกอบรมให้ความรู้ในเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตรแปรรูปอย่างต่อเนื่อง

จากภาครัฐและหน่วยงานต่าง ๆ อีกทั้งการปรับปรุงเกณฑ์มาตรฐานทั้ง 3 ด้านสามารถดำเนินการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว เพราะไม่ต้องใช้งบประมาณที่สูงมาก รวมทั้งสินค้าเกษตรแปรรูปกลุ่มผลิตภัณฑ์เป็นประเภทอาหาร ดังนั้นความสะอาดเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญมากที่จะส่งผลต่อการยอมรับและเป็นที่นิยมของผู้บริโภค สอดคล้องกับการศึกษาของ นิธิดา พระยาผล และลำปาง แม่นมาตย์ (2558) โดยได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าประเภทผลิตภัณฑ์อาหารในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคที่ผลิตในจังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่า ผลิตภัณฑ์ที่ผู้บริโภคนิยมซื้อเกิดจากการตัดสินใจซื้อที่ตัวผู้บริโภค หรือการแนะนำจากบุคคลใกล้ชิด ปัจจัยส่วนประสมการตลาดที่ผู้บริโภคให้ความสำคัญมาก คือ เรื่องของคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ที่จะต้องมีความสะอาดและความปลอดภัย ราคาที่เหมาะสม และที่ตั้งร้านเข้าถึงสะดวก

2. แนวทางการพัฒนาขีดความสามารถให้กับกลุ่มผู้ผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปของวิสาหกิจชุมชนตำบลคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า เกษตรกรผู้ผลิตอาหารกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคลองเขื่อนมีความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานการผลิตที่ดีขึ้น จากการผ่านการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการมาตรฐานการผลิตขั้นต้น โดยให้ผู้เข้าอบรมมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในหลักเกณฑ์มาตรฐานโดยตรง และผลของแบบสอบถามการถ่ายทอดความรู้เรื่องหลักเกณฑ์มาตรฐานการผลิตขั้นต้น ให้กับเกษตรกรผู้ผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคลองเขื่อน พบว่า ผู้เข้าอบรมมีความคิดเห็นว่าถ่ายทอดความรู้เรื่องหลักเกณฑ์มาตรฐานการผลิตขั้นต้นนั้นมีความเหมาะสมสามารถนำไปใช้และมีประโยชน์อยู่ในระดับมาก ซึ่งอาจเป็นเพราะเนื้อหาที่อบรมเกี่ยวข้องกับและตรงตามวัตถุประสงค์ของผู้เข้ารับการอบรม ทำให้ผู้เข้ารับการถ่ายทอดมีความตั้งใจในรับข้อมูลเพื่อที่จะได้นำไปประยุกต์กับองค์กรของตนให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อไป สอดคล้องกับการศึกษาของอารียา บุญจันทร์ และคณะ (2559) ได้ศึกษาการพัฒนาความพร้อมของสถานที่ผลิตอาหารสำเร็จรูปพร้อมบริโภคทันทีในการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในการผลิตที่ใช้บังคับเป็นกฎหมายในจังหวัดสมุทรสาคร ผลการวิจัยพบว่า สถานที่ผลิตอาหารสำเร็จรูปพร้อมบริโภคทันทีที่มีการพัฒนาความพร้อมในการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในการผลิตที่ดีขึ้นก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรมพัฒนาความพร้อม ความรู้ของผู้ผลิตอาหารแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

การเสนอแนวทางในการพัฒนาขีดความสามารถให้กับกลุ่มผู้ผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปของวิสาหกิจชุมชนตำบลคลองเขื่อนในภาพรวมเป็นแนวทางที่ต้องการพัฒนาศักยภาพในการพัฒนาองค์ความรู้ที่ได้รับมาปรับปรุงให้สอดคล้องกับมาตรฐานการขั้นต้นอย่างมีรูปธรรมเพื่อส่งเสริมการให้กับกลุ่มผลิตภัณฑ์ที่มีความพร้อมในการพัฒนาเพื่อขอรับรองมาตรฐานการผลิตขั้นต้นต่อไป

ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อัจฉรา มลิวงศ์ และขจรศักดิ์ วงศ์วิราช (2554) ได้ศึกษาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนวดแผนไทยบ้านแม่ทะ อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง ผลการศึกษาพบว่า แนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ควรมาจากการวิเคราะห์ศักยภาพและดำเนินงานให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ มาตรฐานรวมทั้งต้องให้สมาชิกกลุ่มมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อเข้าสู่การรับรองมาตรฐาน ผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยได้รับคำแนะนำจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นหน่วยงานหนุนเสริมผลักดันและสร้างองค์ความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการติดตามประเมินผลความก้าวหน้าในการนำหลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในการผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปของกลุ่มวิสาหกิจตำบลคลองเขื่อน
2. ควรมีการพัฒนาองค์ความรู้โดยการไปศึกษาดูงานสถานที่จริงเพื่อทำให้เกษตรกรผู้ผลิตสินค้าแปรรูปได้เห็นเป็นรูปธรรมในหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น
3. ควรสร้างต้นแบบการผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปที่ผลิตตามหลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในการผลิต เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับกลุ่มวิสาหกิจและหน่วยงานภายนอก

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ ที่ได้สนับสนุนทุนวิจัย ประจำปีงบประมาณ 2562

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2560). **วิสาหกิจชุมชน**. กรมส่งเสริมการเกษตร. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

ณัฐพันธ์ ปัญญาโรจน์, กนกรัตน์ ดวงพิบูล และฉันทิพย์ ศิริพรอักษรชัย. (2562). การพัฒนาแนวทางในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนเข้าสู่มาตรฐานการผลิตขั้นต้น กรณีศึกษา วิสาหกิจชุมชนน่านมอลต์. **วารสารบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ราชชมคลล้านนา**. 7(1): 107-116.

ณัฐธิดา มณีเรือง. (2562). การพัฒนาสื่อปฏิสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมความเข้าใจการรับรองมาตรฐาน Primary GMP สำหรับผู้ประกอบการ. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสื่ออนุมัติ. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

นิติดา พระยาโล และลำปาง แม่นมาตย์. (2558). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าประเภทผลิตภัณฑ์อาหารในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคที่ผลิตในจังหวัดขอนแก่น. **วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น**. 3(1): 38.

วรณัฐ กุฑา และคณะ. (2561). แนวทางส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพการจัดการวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือตอนล่าง. **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น**. 15(2): 499-511.

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. (2556). **คู่มือการขออนุญาตอาหารแปรรูปที่บรรจุในภาชนะพร้อมจำหน่ายตามหลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในการผลิตอาหาร (Primary GMP)**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงสาธารณสุข.

สำนักงานเกษตรจังหวัดฉะเชิงเทรา. (2554). **รายงานข้อมูลวิสาหกิจชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา ปี 2554**. ฉะเชิงเทรา: สำนักงานเกษตรจังหวัดฉะเชิงเทรา.

อารียา บุญจันทร์, สมโภช รติโอฬาร และทิพย์ชรร ปริญาศิริ. (2559). การพัฒนาความพร้อมของสถานที่ผลิตอาหารสำเร็จรูปพร้อมบริโภคทันทีในการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในการผลิตที่ใช้บังคับเป็นกฎหมายในจังหวัดสมุทรสาคร. **วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม**. 6(1): 91-92

อัจฉรา มลิวงศ์ และ ขจรศักดิ์ วงศ์วิราช. (2554). แนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน นวดแผนไทยบ้านแม่ทะ อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง. **เอกสารการประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยขอนแก่น ประจำปี 2554**.